অধ্যায় ১২ ঃ ভাৰতীয় সংবিধানৰ মূল গাঁথনি আৰু সংশোধন

অধ্যায় গাঁথনি

১২.১ উদ্দেশ্য
১২.২ পৰিচয়
১২.৩ ভাৰতৰ সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ সংশোধনী সমস্যা
১২.৪ মূল গাঁথনি ধাৰণাৰ সমালোচনা
১২.৫ ভাৰতৰ সংবিধানৰ কেইটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ সংশোধনীৰ ওপৰত দৃষ্টিপাত
১২.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
১২.৭ অধিক জানিবলৈ
১২.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
১২.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১২.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি-

- ভাৰতৰ সংবিধানৰ মূল বা প্ৰাথমিক গাঁথনি সম্পৰ্কে ব্যাখ্যা পাব
- ভাৰতৰ সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ সংশোধনী সমস্যা পৰীক্ষা কৰিবলৈ পাব
- ভাৰতৰ সংবিধানৰ কেইটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ সংশোধনী সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিবলৈ পাৰিব

১২.২ পৰিচয়

ইয়াৰ আগৰ অধ্যায়ত আমি ভাৰতৰ সংবিধান সংশোধনী পদ্ধতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি আহিছোঁ। ভাৰতৰ সংবিধান সংশোধন পদ্ধতিটোৰ লগত সম্পৰ্কীত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয় হৈছে সংবিধানৰ মূল গাঁথনি বিষয়টো। সাধাৰণতে মূল গাঁথনি বুলিলে সংবিধানৰ অসংশোধনীয় অংশটোকে অৰ্থাৎ সংসদে সংশোধন কৰিব নোৱাৰা অংশটোকে বুজায়। এই অধ্যায়ত আমি সংবিধানৰ মূল গাঁথনিনো কি? ভাৰতৰ সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ সংশোধনী সমস্যা ক'ত? আদি বিষয়ে আলোচনা আগবঢ়াম। ভাৰতৰ মূল গাঁথনি বিষয়টোৱে বিভিন্ন জনৰ সমালোচনাৰ মুখামুখি হৈছে। আমি এই সমালোচনা সমূহো আলোচনা কৰিম। ইয়াৰ লগতে ভাৰতৰ সংবিধানৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ সংশোধনীসমূহৰো আলোচনা আগবঢ়োৱা হ'ব।

১২.৩ ভাৰতৰ সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ সংশোধনৰ সমস্যা

যি কোনো দেশৰে সংবিধান সেই দেশৰ জনসাধাৰণৰ আশা-আকাংক্ষা আৰু পৰিৱৰ্ত্তিত দাবীসমূহ পূৰণ কৰিব পৰাকৈ নমনীয় হোৱা প্ৰয়োজন। সময় আৰু পৰিস্থিতি স্থিতিশীল নহয়,

এইবোৰ সদায় গতিশীল। সময় আৰু পৰিস্থিতিৰ পৰিবৰ্তনৰ লগে লগে জনসাধাৰণৰ আশা-আকাংক্ষা আৰু প্ৰয়োজনীয়তাসমূহৰো পৰিবৰ্তন ঘটে। জনসাধাৰণৰ এই পৰিবৰ্তিত প্ৰয়োজনীয়তাসমূহ পূৰণ কৰাৰ কাৰণেই যিকোনো দেশৰ সংবিধান সংশোধনক্ষম হ'ব লাগে। ভাৰতৰ সংবিধান প্ৰস্তুত কৰ্তাসকলে এই কথা উপলব্ধি কৰিয়ে সংবিধানত সংশোধন প্ৰক্ৰিয়াৰ সুবিধা প্ৰদান কৰিছে। সংবিধানৰ ৩৬৮ দফাত তিনি ধৰণৰ সংশোধনী প্ৰক্ৰিয়াৰ উল্লেখ আছে। সংবিধান প্ৰণেতাসকলে নমনীয় আৰু দৃঢ় দুয়ো ধৰণৰ সংশোধনীয়ে আগবঢ়াইছে। সংবিধান সংশোধনীৰ নমনীয় পদ্ধতিৰ বাবেই সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ সংশোধনৰ ওপৰত প্ৰশ্ন উত্থাপিত হয়। সংবিধানৰ মূল গাঁথনি ধাৰণাটোৱে ১৯৭৩ চনৰ কেৰালা ৰাজ্য বনাম কেশৱানন্দ ভাৰতী গোচৰ সংক্ৰান্তত উচ্চতম ন্যায়ালয়ে দিয়া ৰায়ৰ যোগেদি গতি লাভ কৰে। ভাৰতৰ সংবিধানৰ মূল গাঁথনি সংশোধন বিষয়টো বিশ্লেষণ কৰাৰ আগতে আমি মূল গাঁথনি নো কি সেয়া জনাটো অতি প্ৰয়োজন। সাধাৰণভাৱে ক'বলৈ গ'লে মূল গাঁথনিয়ে সংবিধানৰ বিশেষ অংশক বুজায়। যি অংশ সংসদৰ সংশোধনী ক্ষমতাৰ পৰা সুৰক্ষিত।

কিন্তু সংবিধানে ইয়াৰ মূল গাঁথনি সম্পৰ্কে কোনো স্পষ্ট সংজ্ঞা দাঙি ধৰা নাই। সংবিধানৰ কোনটো অংশৰ মূল গাঁথনি বোলা যাব, তাৰ সিদ্ধান্ত লোৱাৰ দায়বদ্ধতা ভাৰতৰ ন্যায় পালিকাৰ হাতত ন্যস্ত কৰা হৈছে।

মূল গাঁথনিক সংবিধানৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ অংশ বিবেচনা কৰা হয়, যি সংবিধানৰ মৌলিক চৰিত্ৰসমূহ প্ৰদৰ্শন কৰে। বিভিন্ন ধৰণৰ আইনী ৰায়ত ভাৰতৰ সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়োৱাৰ চেষ্টা কৰা হৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে, মুখ্য ন্যায়াধীশ চিক্ৰীয়ে (Sikri)মূল গাঁথনিৰ পাঁচটা বিশেষ বৈশিষ্ট্যৰ কথা কৈছে যথা- গণৰাজ্যিক আৰু গণতান্ত্ৰিক চৰকাৰ গঠন পদ্ধতি সংবিধানৰ ধৰ্মনিৰপেক্ষ গুণ, সংবিধানক সৰ্বোচ্চৰূপত উপস্থাপন কাৰ্যপালিকা, ন্যায়পালিকা আৰু বিধান মণ্ডলৰ মাজত ক্ষমতাৰ পৃথকীকৰণ। সংবিধানৰ যুক্তৰাষ্ট্ৰীয় বৈশিষ্ট্য।

কেশৱানন্দ ভাৰতী গোচৰৰ সময়ত ভাৰতৰ সংবিধানৰ মূল গাঁথনি ধাৰণাটো গঢ় লৈ উঠে। ১৯৭৩ চনত কেশৱানন্দ ভাৰতী আৰু কেৰালা চৰকাৰৰ মাজৰ গোচৰটো আদালতত চলি থকা অৱস্থাত ভাৰতৰ সংবিধানৰ মূল গাঁথনি সংশোধনৰ ওপৰত প্ৰশ্ন উত্থপিত হয়। উচ্চতম ন্যায়ালয়ে সংসদৰ সংবিধান সংশোধনী ক্ষমতাৰ ওপৰত আপত্তি (Challenge) তোলে আৰু সংবিধানৰ মূল গাঁথনি অসংশোধনীয় বুলি ৰায় দিয়ে। এই ঐতিহাসিক ৰায়দানত ভাৰতৰ উচ্চতম ন্যায়ালয়ে পূৰ্বতে কৰা বহু সংখ্যক সংশোধনীৰ ওপৰতো আপত্তি দৰ্শায় বা প্ৰশ্ন তোলে। ভাৰতৰ উচ্চতম ন্যায়ালয়ে সামাজিক ন্যাযৰ ক্ষেত্ৰত নিজৰ সিদ্ধান্তকো পৰ্যালোচনা কৰে। যদিও গোলক নাথ গোচৰৰ ৰায়দানত সংসদে মৌলিক অধিকাৰসমূহ সংশোধন কৰিব পাৰে বুলি কোৱা হয়, কিন্তু ১৯৭৩ চনত কেশৱানন্দ ভাৰতী গোচৰৰ ৰায়দানত সংসদে সংবিধানৰ মূল গাঁথনি সংশোধন কৰিব নোৱাৰে বুলি ঘোষণা কৰে। এই গোচৰতে উচ্চতম ন্যায়ালয়ে সংবিধানৰ ২৪,২৫ আৰু ২৯ সংখ্যক সংশোধনীৰ ওপৰত আপত্তি দৰ্শায়। কেশৱানন্দ ভাৰতী গোচৰৰ ঐতিহাসিক ৰায়দানে সংসদৰ সংশোধনী ক্ষমতা অনাকাংক্ষিত ভাৱে হ্ৰাস কৰে।

১৯৮০ চনৰ মিৰ্নাভা মিল্‌চ গোচৰ সংক্ৰান্তত উচ্চতম ন্যায়ালয়ত পুনৰ সংবিধানৰ মূল গাঁথনি প্ৰশ্নটো উত্থাপিত হয়। এই গোচৰত উচ্চতম ন্যায়ালয়ে লক্ষ্য কৰে যে যদিও সংবিধানে সংসদক সংশোধনী ক্ষমতা প্ৰদান কৰিছে , তথাপি সংসদে এই ক্ষমতা সাৰ্বভৌম ৰূপত প্ৰয়োগ কৰিব নোৱাৰে। সংসদে সংবিধানৰ মূল গাঁথনি সংশোধন কৰিব নোৱাৰে, যাতে সংবিধানৰ প্ৰকৃত সত্ত্বাটোৰ কোনো ধৰণৰ পৰিবৰ্তন নঘটে। উচ্চতম ন্যায়ালয়ে ঘোষণা কৰে যে সংবিধান সংশোধনৰ বাবে সংসদৰ সীমাবদ্ধ ক্ষমতা ভাৰতৰ সংবিধানৰ আন এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্য। এইটোও কোৱা হয় যে, সংসদে অনা সংশোধনীৰ সংবিধানিক বৈধতাৰ ওপৰত যদি ন্যায়ালয়ৰ মত প্ৰকাশৰ অনুমতি নাথাকে তেতিয়া নাগৰিকৰ মৌলিক অধিকাৰ সমূহো ব্যৰ্থ হ'ব।

এইধৰণে প্ৰথম কেশৱানন্দ ভাৰতী গোচৰৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বিভিন্ন ঐতিহাসিক গোচৰ, যেনে- ইন্দিৰা গান্ধী বনাম ৰাজ নাৰায়ন, মিনার্ভা মিলচ্‌ গোচৰ আদি সংক্ৰান্তত 'সংবিধানৰ মূল গাঁথনি' তত্ত্বটো সম্প্ৰসাৰিত আৰু তৰ্কৰ বিষয় হৈ আহিছে। যিহেতু সংবিধানে নিজেও ইয়াৰ মূল গাঁথনি সম্পৰ্কে স্পষ্টকৈ একো কোৱা নাই। সেয়েহে এই বিষয়টো সমালোচনা আৰু তৰ্কৰ অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে।

১২.৪ মূল গাঁথনি ধাৰণাৰ সমালোচনা

ভাৰতৰ 'সংবিধানৰ মূল গাঁথনি' সন্দৰ্ভত সমালোচক সকলে বিভিন্ন সমালোচনা আগবঢ়াইছে। সেইবোৰৰ ভিত্তিসমূহ এনেধৰণৰ-

(ক) ভাৰতৰ সংবিধানৰ বিভিন্ন বিধান ব্যৱস্থাৰ অন্তৰ্গত আনুষ্ঠানিক বিষয়বস্তুৰৰ কোনখিনি মূল বা প্ৰাথমিক আৰু কোনখিনি গৌন বৈশিষ্ট্য তাক নিৰ্ধাৰণ কৰা কঠিন হৈ পৰে। মূল্য আৰু বৈশিষ্ট্য বা গুণ দুয়োটা পৃথক বস্তু।

(খ) পৰিবেশৰ পৰিবৰ্তনৰ লগত খাপ খোৱাকৈ সংবিধান প্ৰনেতাসকলে ভাৰতীয় সংবিধানকো গতিশীল চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য প্ৰদান কৰাৰ পোষকতা কৰিছিল। সমাজৰ প্ৰয়োজনৰ লগত মিলাই সংবিধান পৰিৱৰ্তনশীল হ'ব লাগে। সেয়েহে সমালোচকসকলে ক'ব বিচাৰে যে যদিহে সমাজৰ প্ৰয়োজৰ লগত সংগতি ৰাখি সংবিধানৰ যিকোনো সালসলনি থাকে। তেন্তে সেয়া সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ অন্তৰ্ভুক্ত। সেয়েহে এইবোৰো সংশোধন ক্ষম হ'ব লাগে। কিন্তু সামাজিক-অৰ্থনৈতিক পৰিবৰ্তনৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত আমি যদি সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ সালসলনি ঘটাও সংবিধানৰ মূল্য বা গুৰুত্ব কমি যাব।

(গ) ন্যায়পালিকা 'সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ' স্পষ্ট সংজ্ঞা দিবলৈ অক্ষম। সেয়েহে সংবিধানৰ মূল গাঁথনি চিনাক্ত কৰিবলৈ পৰৱৰ্তী ন্যায়িক বিচাৰ পীঠক দায়িত্ব প্ৰদান কৰিছে। সংবিধানৰ মূল গুৰুত্ব সুৰক্ষাৰ বাবে ন্যায়ধীশসকলৰ বিভিন্ন আইনী আদেশ পৰ্যালোচনাৰ প্ৰয়োজন হয়। কিন্তু এইখিনিতে বিতৰ্কৰ সূত্ৰপাত হৈছে। কাৰণ সংসদে

সংশোধনী প্ৰস্তাৱ লওঁতে ই সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ ওপৰত প্ৰভাৱ পেলাইছে নে নাই পেলোৱা তাৰ চূড়ান্ত সিদ্ধান্ত লোৱাৰ অধিকাৰ ন্যায়পালিকাৰহে আছে। কিন্তু একে সময়তে সংবিধান প্ৰণেতাসকলে ভাৰতক এখন সংসদীয় গণতন্ত্ৰ হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছে। সেইফালৰ পৰা সংসদৰ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ ভূমিকা আছে। যদিও সংবিধান সংশোধনৰ ক্ষমতা সংসদৰ কিন্তু চূড়ান্ত সিদ্ধান্ত লোৱাৰ ক্ষমতা থাকে উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ। ইয়েই সংসদ আৰু উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ মাজত সংকটৰ সৃষ্টি কৰে।

ভাৰতৰ সংবিধানক ভূমিখণ্ডৰ সৰ্ব্বোচ্চ আইন হিচাপে বিবেচনা কৰা হয় আৰু সংবিধানৰ সৰ্বোচ্চতাক ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক প্ৰক্ৰিয়াৰ এক স্বকীয় বৈশিষ্ট্য বুলিব পাৰি। ভাৰতৰ সংবিধানত সন্নিৱিষ্ট আইনৰ ৰক্ষনাবেক্ষনৰ মুখ্য দায়িত্ব ন্যায়পালিকাৰ। সেয়েহে ন্যায়পালিকাই সংবিধানক ৰক্ষনাবেক্ষণ দিয়ে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ কোনটো বছৰত সংবিধানৰ মূল গাঁথনি ধাৰণাটোৱে ভাৰতত গতি লাভ কৰে?

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ সংবিধানৰ কোনটো অংশ মূল গাঁথনি হিচাপে বিবেচনা কৰা হ'ব সেইটো সিদ্ধান্ত কৰাৰ দায়িত্ব অৰ্পন কৰা হৈছে..... ওপৰত। (খালী ঠাই পূৰা কৰক)

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ মুখ্য ন্যায়াধীশ চিক্ৰীৰ মতে সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ লগত জড়িত বৈশিষ্ট্যসমূহ কি কি?

.....

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ সংবিধানৰ মূল গাঁথনি ধাৰণাৰ বিপৰীতে থকা যিকোনো দুটা সমালোচনা চমুকৈ লিখক।

.....

.....

১২.৫ ভাৰতৰ সংবিধানৰ কেইটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ সংশোধনীত দৃষ্টিপাত

ভাৰতৰ সংবিধান গৃহীত কৰাৰ সময়ৰ পৰা বৰ্ত্তমানলৈকে বিভিন্ন সময়ত বহু কেইটা ভাৰতৰ সংবিধানৰ সংশোধনী ঘটোৱা হৈছে। এই সংশোধনীসমূহে ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক পদ্ধতিলৈ বহুখিনি পৰিবৰ্তন আনিছে। সংবিধানৰ কেইটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ সংশোধনী সম্পৰ্কে তলত আলোচনা কৰা হ'ল-

(১) ১৯৫১ চনৰ ভাৰতৰ সংবিধানৰ প্ৰথমটো সংশোধনীৰ জৰিয়তে কেইটামান মৌলিক

অধিকাৰ যেনে- আইনৰ আগত সমতাৰ অধিকাৰ, কথা কোৱাৰ স্বাধীনতা, অপপ্রয়োগৰ পৰা সুৰক্ষা প্রদান কৰা হয়। এই সংশোধনীতে সংবিধানত এটা নতুন অনুসূচী (নৱম অনুসূচী) (Schedule IX) সংযোগ কৰা হয় আৰু এই সূচীত এনে কিছু আইন অন্তর্ভুক্ত কৰা হয় যিবোৰ আদালতত আপত্তি দর্শাব পৰা নাযায়।

(২) ১৯৫৬ চনৰ সংবিধানৰ ৬ ষ্ঠ সংশোধনীৰ জৰিয়তে সংসদক ৰাষ্ট্রৰ বাহিৰত বিক্রী বা ৰপ্তানি আৰু আমদানি ব্যৱস্থাটো ব্যাখ্যা বা নির্ধাৰণৰ ক্ষমতা প্রদান কৰা হয়। আন্তৰাজ্যিক (inter-state) স্তৰত দ্রব্য সামগ্রীৰ ৰপ্তানিত ৰাজ্যসমূহৰ কৰ সংগ্রহৰ ক্ষমতা বন্ধ কৰে।

(৩) ১৯৫৬ চনৰ সংবিধানৰ ৭ম সংশোধনীৰ জৰিয়তে ভাষাৰ ভিত্তিত ভাৰতত ৰাজ্য আৰু কেন্দ্রীয় শাসিত অঞ্চলৰ পুনৰ গঠনৰ সুবিধা প্রদান কৰা হয়।

(৪) ১৯৫৯ চনৰ সংবিধানৰ ৮ম সংশোধনীৰ জৰিয়তে লোকসভা আৰু ৰাজ্য বিধানসভাসমূহত অনুসূচীত জাতি, অনুসূচীত জনজাতি আৰু এংলো-ইণ্ডিয়ানসকলৰ বাবে সংৰক্ষণ ব্যৱস্থা ১০ বছৰলৈ বঢ়াই দিয়া হয়।

(৫) ১৯৬০ চনৰ ৯ম সংশোধনীৰ জৰিয়তে ভাৰতৰ প্রশাসনীয় অঞ্চলৰ পৰিবর্তন ঘটোৱা হয়। সংবিধানৰ প্রথম সূচীৰ পৰিবর্তনৰ যোগেদি ভাৰত-পাক চুক্তিৰ দ্বাৰা বেৰুবাৰী (Berubari) অঞ্চল পাকিস্তানক প্রদান কৰা হয়।

(৬) ১৯৬১ চনৰ দশম আৰু দ্বাদশ সংশোদনীয়ে দাদ্রা (Dadra) নগৰ আৰু হাভেলি, গোৱা,দমন আৰু ডিউক ভাৰতৰ কেন্দ্রীয় শাসিত অঞ্চল ৰূপে পৰিণত কৰে।

(৭) ১৯৬৬ চনৰ ঊনবিংশ সংবিধান সংশোধনীৰ জৰিয়তে নির্বাচন আয়োগৰ ক্ষমতা সংকুচিত কৰা হয়। ফলস্বৰূপে লোকসভা আৰু ৰাজ্যিক বিধানসভাৰ সদস্যসকলৰ নির্বাচনী সংঘাতৰ বিতর্ক মীমাংসা কৰিবলৈ নির্বাচন আয়োগে নির্বাচনী ন্যায়পীঠ (tribunal) নিযুক্তি দিয়াৰ ক্ষমতা লোপ পায়।

(৮) ১৯৭১ চনৰ চর্তুবিংশতিতম (২৪) সংবিধান সংশোধনীৰ জৰিয়তে ভাৰতৰ সংবিধানৰ তৃতীয় অংশ (Part III) থকা মৌলিক অধিকাৰসমূহ সংসদে সংশোধন কৰিবলৈ সক্ষম হয়।

(৯) ১৯৭৩ চনৰ ৩১ সংখ্যক সংবিধান সংশোধনীৰ জৰিয়তে ভাৰতৰ লোকসভাৰ সদস্যৰ সংখ্যা ৫২৫ ৰ পৰা ৫৪৫ লৈ বৃদ্ধি কৰা হয়। কিন্তু কেন্দ্রীয় শাসিত অঞ্চলৰ প্রতিনিধিত্ব ২৫ ৰ পৰা ২০ লৈ হ্রাস কৰে।

(১০) ১৯৭৫ চনৰ ৩৬ সংখ্যক সংশোধনীৰ জৰিয়তে চিকিমক পূর্ণ পর্যায়ৰ ৰাজ্য ঘোষণা কৰা হয়।

(১১) ১৯৭৬ চনত সংবিধানৰ ৪২ সংখ্যকসংশোধনী ঘটোৱা হয়। এই সংশোধনী আছিল অতি ব্যাপক আৰু গুৰুত্বপূর্ণ। কিয়নো এই সংশোধনীয়ে সংবিধানৰ মূল বিষয়বস্তুৰে পৰিবর্তন আনিছিল। এই সংশোধনী ভাৰতৰ প্রস্তাৱনাত উল্লেখ থকা 'সমাজবাদী', 'ধর্মনিৰপেক্ষ' আৰু 'অখণ্ডতা'পৰিভাষিক শব্দ কেইটাৰ লগত জড়িত আছিল। এই ৪২

সংখ্যক সংশোধনীয়ে ভাৰতৰ সংবিধানৰ ৫১ (ক) (Article 51 A) অনুচ্ছেদত নাগৰিকৰ বাবে মৌলিক কর্তব্যসমূহৰ সংযোগ ঘটায়। ই মৌলিক অধিকাৰ সমূহতকৈ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নিদেশাত্মক নীতি সমূহক প্ৰাধান্য প্ৰদান কৰে। এইবোৰৰ উপৰি ৪২ সংখ্যকসংবিধান সংশোধনীয়ে মন্ত্ৰী পৰিষদক কোনো কার্যৰ আগতে ৰাষ্ট্ৰপতিৰ পৰামর্শ লোৱাটো বাধ্যতামূলক কৰে।

(১২) ১৯৭৮ চনৰ ৪৪ সংখ্যক সংবিধান সংশোধনীৰ জৰিয়তে সম্পত্তি অধিকাৰক মৌলিক অধিকাৰৰ সূচীৰ পৰা বাদ দিয়া হয় আৰু ইয়াক আইনী অধিকাৰ হিচাপেহে স্বীকৃতি দিয়া হয়।

(১৩) ১৯৮৫ চনৰ ৫২ সংখ্যক সংবিধান সংশোধনীয়ে ৰাজনৈতিক দলত্যাগ বন্ধ কৰে। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে দলত্যাগ বিৰোধী আইন বলবৎ কৰা হয়। এই দলত্যাগ বিৰোধী আইন গৃহীত হোৱাৰ লগে লগে সংবিধানৰ দশম সূচীৰ অধীনত সংসদৰ সদস্য পদৰ পৰা বখাস্তকৰণৰ সুবিধা প্ৰদান কৰা হয়।

(১৪) ৬১ সংখ্যক সংবিধানৰ সংশোধনীৰ জৰিয়তে লোকসভা আৰু ৰাজ্য বিধানসভা সমূহৰ নির্বাচনত ভোটাধিকাৰৰ বয়স ২১ ৰ পৰা ১৮ বছৰলৈ কমাই অনা হয়।

(১৫) ১৯৯০ চনৰ ৬৫ সংখ্যক সংশোধনীয়ে অনুসূচীত জাতি আৰু অনুসূচীত জনজাতি আয়োগক সংবিধানগত স্বীকৃতি প্ৰদান কৰে আৰু এই আয়োগসমূহক ৰাষ্ট্ৰীয় আয়োগ হিচাপে মান্যতা প্ৰদান কৰে।

(১৬) ১৯৯২ চনৰ ৭৩ সংখ্যক সংবিধান সংশোধনীয়ে সংবিধানত অংশ ৯ (Part IX) সংযোগ কৰি পঞ্চায়তীৰাজ প্ৰতিষ্ঠানসমূহক সাংবিধানিকি মর্যাদা প্ৰদান কৰে। একেদৰে ১৯৯৩ চনৰ ৭৪ সংখ্যক সংবিধান সংশোধনীয়ে অংশ ৯ (ক) (Part IX-A) সংযোগ কৰি পৌৰসভাসমূহক সাংবিধানিক মর্যাদা প্ৰদান কৰে।

(১৭) ২০০২ চনৰ ৮৬ সংখ্যক সংবিধান সংশোধনীৰ জৰিয়তে ২১(ক) (Article 21-A) অনুচ্ছেদ সংবিধানত সংযোগ কৰা হয় আৰু ইয়াৰ জৰিয়তে ৬ ৰ পৰা ১৪ বছৰৰ সকলো শিশুক বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰিবলৈ ৰাজ্যসমূহক নির্দেশ দিয়া হয়।

(১৮) ২০১৬ চনৰ ১০১ সংশোধনীৰ জৰিয়তে ভাৰতত সামগ্ৰী আৰু সেৱা কৰ (Goods and Services Tax) ব্যৱস্থা প্ৰবর্তন কৰা হয়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৫ ঃ সংবিধানৰ কোনটো সংশোধনীৰ যোগেদি ভোটাধিকাৰৰ বয়স ২১ ৰপৰা ১৮ বছৰ কৰা হয়?

.....

প্রশ্ন নং ৬ঃ কোনটো বছৰত ভাৰতৰ ৰাজ্যসমূহ ভাষাৰ ভিত্তিত পুনৰ গঠন কৰা হয়?

.....

প্রশ্ন নং ৭ ঃ সংবিধানৰ কোনটো সংশোধনীৰ যোগেদি পৌৰসভাসমূহক সাংবিধানিক মর্যাদা প্রদান কৰা হয়?

.....

প্রশ্ন নং ৮ ঃ সংবিধানৰ ৪২ সংখ্যক সংশোধনীৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক?

.....

১২.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- দেশৰ জনসাধাৰণৰ আশা-আকাংক্ষা আৰু পৰিবর্তনশীল প্রয়োজনীয়তাৰ দাবী সমূহ পূৰাব পৰাকৈ যিকোনো দেশৰে সংবিধান নমনীয় হোৱা উচিত। ভাৰতৰ সংবিধান প্রণেতাসকলে এই কথা উপলব্ধি কৰিয়েই সংবিধান সংশোধনীৰ সুবিধা প্রদান কৰিছে।
- ভাৰতৰ সংবিধানৰ ৩৬৮ সংখ্যক দফাই তিনি ধৰণৰ সংবিধান সংশোধনী পদ্ধতিৰ সুবিধা আগবঢ়াইছে। সংবিধান প্রণেতাসকলে বিভিন্ন ধৰণৰ সংবিধান সংশোধনী বিধান সমূহক দৃঢ় আৰু নমনীয় এই দুটা ভাগত সন্নিৱিষ্ট কৰিছে। সংবিধান সংশোধনীৰ নমনীয় পদ্ধতিত 'সংবিধানৰ মূল গাঁথনি সংশোধন'ক লৈ প্রশ্ন উত্থাপিত হৈছে।
- মূল গাঁথনিয়ে সংবিধানৰ সেই বিশেষ অংশক নির্দেশ কৰে, যি সংসদৰ সংশোধনী ক্ষমতাৰ পৰা সুৰক্ষিত। সংবিধানৰ মূল গাঁথনি ধাৰণাটো ১৯৭৩ চনত কেশৱানন্দ ভাৰতী বনাম কেৰালা চৰকাৰৰ গোচৰত উচ্চতম ন্যায়ালয়ে দিয়া ৰায়দানৰ সময়ৰে পৰা গতি লাভ কৰে।
- সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ এনেধৰণৰ গণৰাজ্যিক আৰু গণতান্ত্রিক চৰকাৰ গঠন, সংবিধানৰ ধর্মনিৰপেক্ষ বৈশিষ্ট্য, সংবিধানৰ সার্বভৌমত্ব, ন্যায়পালিকা, কার্যপালিকা আৰু বিধানমণ্ডলৰ মাজত ক্ষমতাৰ পৃথকীকৰণ আৰু সংবিধানৰ যুক্তৰাষ্ট্রীয় বৈশিষ্ট্য আদি।
- সংবিধানত কোনটো অংশ মূল গাঁথনি বুলি বিবেচনা কৰা হ'ব সেয়া নির্ধাৰণ কৰা দায়িত্ব ভাৰতৰ ন্যায়পালিকাক প্রদান কৰা হৈছে। ভাৰতৰ উচ্চতম ন্যায়ালয়ে বিভিন্ন গোচৰ সংক্রান্তত ৰায়দান কৰিবলৈ যাওঁতে ভাৰতৰ সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ সংজ্ঞা নিৰূপনৰ চেষ্টা কৰিছে আৰু জনাইছে যে সংসদে সংবিধানৰ মূল গাঁথনি সংশোধন কৰিব নোৱাৰে।

- বিভিন্নজন সংবিধান বিশেষজ্ঞই সংবিধানৰ মূল গাঁথনি ধাৰণাটো সমালোচনা কৰা দেখা যায়।
- ভাৰতৰ সংবিধান গৃহীত হোৱাৰ সময়ৰে পৰা বৰ্তমানলৈকে বহুবাৰ সংবিধান সংশোধনী ঘটোৱা হৈছে। ফলস্বৰূপে, এই সংশোধনীসমূহে দেশৰ সামাজিক, ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক দৃশ্যপটলৈ বহুতো গুৰুত্বপূৰ্ণ পৰিবৰ্তন আনিছে।

১২.৭ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) গগৈ, অধ্যাপক পুৰন্দৰ ২০০০ ।*ভাৰতৰ প্ৰশাসন আৰু ৰাজনীতি*। গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

২) শৰ্মা, দুৰ্গা কান্ত , ৰফিক, জামান আৰু শৰ্মা ,ড° পূৰবী ২০০৫ । *স্নাতক মহলাৰ ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা— এক আলোকপাত* । গুৱাহাটী ঃ অসম বুক ডিপ'।

৩) পাল, ড° কৃপেশ চন্দ্ৰ আৰু নায়ক, প্ৰতুল চন্দ্ৰ ২০১১ ।*স্নাতক মহলাৰ ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা*। গুৱাহাটী ঃ অৰুণ প্ৰকাশন।

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

1) Chander, Prakash.(2000). *Indian Government and Politics*. New Delhi : Cosmos Bookhive Pvt. Ltd.

2) Ghai, K.K.(2007). *Indian Government and Politics*.New Delhi: Kalyani Publishers.

3) Kapur, Anup Chand and Misra, K.K. (2006). *Select Constitutions*.New Delhi : S. Chand and Company.

১২.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

উত্তৰসমূহ ঃ

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯৭৩ চনত

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ভাৰতৰ ন্যায়পালিকা

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ গণৰাজ্যিক আৰু গণতান্ত্ৰিক চৰকাৰ গঠন সংবিধানৰ ধৰ্মনিৰপেক্ষ চৰিত্ৰ কাৰ্যপালিকা,ন্যায়পালিকা, বিধানমণ্ডলৰ মাজত ক্ষমতাৰ পৃথকীকৰণ , সংবিধানৰ যুক্তৰাষ্ট্ৰীয় বৈশিষ্ট্য।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) ভাৰতৰ সংবিধান প্ৰণেতাসকলে পৰিৱেশ- পৰিস্থিতি পৰিবৰ্তনৰ লগত খাপ খুৱাকৈ সংবিধানখনক গতিশীল চৰিত্ৰ প্ৰদান কৰাৰ পোষকতা কৰিছিল। পৰিবৰ্তিত প্ৰয়োজনীয়তা অনুসৰি সংবিধানো পৰিবৰ্তনশীল হোৱা আৱশ্যক। সেয়েহে সমালোচক সকলে ক'ব বিচাৰে যে যদিহে সমাজৰ প্ৰয়োজন, সেয়া সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ অন্তৰ্গত হ'ব লাগে আৰু সেই অনুসৰি সেইবোৰ সংশোধিত হোৱা উচিত।

(খ) সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ স্পষ্ট সংজ্ঞা দিবলৈ ন্যায়পালিকা সক্ষম হোৱা নাই। সেয়েহে সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ সংজ্ঞা নিৰ্ধাৰণৰ দায়িত্ব পৰৱৰ্তী ন্যায়িক বিচাৰ পীঠক প্ৰদান কৰিছে। সংবিধানৰ মূল গুৰুত্ব (basic value) সংৰক্ষিত কৰিবৰ কাৰণে ন্যায়াধীশসকলে বিভিন্ন আইনৰ পৰ্যালোচনা কৰা প্ৰয়োজন, কিন্তু এই খিনিতে বিতৰ্কৰ সূত্ৰপাত হৈছে। কাৰণ সংসদে সংশোধনী প্ৰস্তাৱ লওঁতে ই সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ ওপৰত প্ৰভাৱ পেলাইছে নে নাই পেলোৱা তাৰ চূড়ান্ত সিদ্ধান্ত লোৱাৰ ক্ষমতা ন্যায়-পালিকাৰহে আছে। কিন্তু একে সময়তে সংবিধান প্ৰণেতাসকলে ভাৰতক সংসদীয় গণতন্ত্ৰ হিচাপেহে গ্ৰহন কৰিছে। সেই ফালৰ পৰা সংসদৰ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ ভূমিকা আছে। যদিও সংবিধান সংশোধনৰ ক্ষমতা সংসদৰ কিন্তু চূড়ান্ত সিদ্ধান্তৰ ক্ষমতা উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ। ইয়েই সংসদ আৰু উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ মাজত সংকট সৃষ্টি কৰে।

৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৬১ সংখ্যক ভাৰতৰ সংবিধান সংশোধনী

৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯৫৬

৭ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৭৪ সংখ্যক ভাৰতৰ সংবিধান সংশোধনী

৮ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯৭৬ চনত সংবিধানৰ ৪২ সংখ্যক সংশোধনী ঘটোৱা হয়। এই সংশোধনী আছিল অতি ব্যাপক আৰু গুৰুত্বপূৰ্ণ। এই সংশোধনীয়ে সংবিধানৰ মূল বিষয়বস্তুৰে পৰিবৰ্তন ঘটাইছিল। এই সংশোধনী ভাৰতৰ সংবিধানৰ প্ৰস্তাৱনাত উল্লেখ থকা 'সমাজবাদী' 'ধৰ্মনিৰপেক্ষ' আৰু 'অখণ্ডতা' পৰিভাষিক শব্দকেইটাৰ লগত সম্পৰ্কীত আছিল। এই ৪২ সংখ্যক সংশোধনীয়ে সংবিধানত ৫১(ক) [Article 51 (A)] অনুচ্ছেদ সংযোগ কৰি নাগৰিকৰ মৌলিক কৰ্তব্যসমূহৰ অৰ্ন্তভক্তি ঘটায়। এই সংশোধনীয়ে মৌলিক অধিকাৰ সমূহতকৈ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নিৰ্দেশাত্মক নীতিসমূহক অধিক প্ৰাধান্য দিয়ে। ইয়াৰ বাহিৰেও ৪২ সংখ্যক সংবিধান সংশোধনীয়ে মন্ত্ৰী পৰিষদক কোনো কাৰ্য কৰাৰ আগতে ৰাষ্ট্ৰপতিৰ পৰামৰ্শ লোৱা বাধ্যতামূলক কৰে।

১২.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

ক) বস্তুধৰ্মী প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন ১ ঃ কোন চনত চিকিমক পূৰ্ণ পৰ্যায়ৰ ৰাজ্যৰ মৰ্যাদা প্ৰদান কৰা হয়?

প্ৰশ্ন ২ ঃ সংবিধানৰ কোনটো সংশোধনীৰ জৰিয়তে সম্পত্তি অধিকাৰক মৌলিক অধিকাৰ

সূচীৰ পৰা বাতিল কৰা হয়?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ কোনটো সংবিধান সংশোধনীৰ যোগেদি পঞ্চায়তৰাজ প্ৰতিষ্ঠানসমূহক সাংবিধানিক মৰ্যাদা প্ৰদান কৰা হয়?

খ) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক?

প্ৰশ্ন ২ ঃ ভাৰতত সংবিধানৰ মূল গাঁথনিৰ সংজ্ঞা নিৰ্ধাৰণৰ ক্ষেত্ৰত উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ ভূমিকা সম্পৰ্কে চমুকৈ লিখক?

(গ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ সংবিধানৰ মূল গাঁথনি ধাৰণাটোৰ সমালোচনা আগবঢ়াওক?

প্ৰশ্ন ২ ঃ ভাৰতৰ সংবিধানৰ বিভিন্ন সংশোধনীৰ বিষয়ে এটা টোকা প্ৰস্তুত কৰক?

*** ***** ***